

IN ALLE STATEN

Meteen in het diepe

In februari 2005 is de stichting Staten en Stinzen opgericht. In de maanden er voor waren er al tal van voorbereidingen getroffen om het zover te krijgen. De bestaande stichting Staten en Sathen was van oordeel dat de activiteiten rondom de boerderijen in Fryslân veel tijd en aandacht vroegen.

Daarom is in goed overleg besloten dat die stichting voortaan als Boerderijenstichting Friesland verder gaat. Onze nieuwe stichting

BEARN BILKER

Staten en Stinzen concentreert zich op de aloude historische Friese staten en stinzen, landhuizen en buitenplaatsen. Maar ook op de poortgebouwen die destijds bij de staten hebben bestaan en waarvan er nog enkele her en der in Fryslân zijn blijven staan.

De Nederlandse Kastelenstichting drong er evenzeer op aan dat er in Fryslân een overkoepelende stichting zou ontstaan, omdat er dan een gesprekspartner op nationaal niveau zou zijn. Dit heeft als doel om provinciaal, maar zeker ook nationaal, beter in kaart te brengen hoe de stand van zaken is omtrent de gebouwen die we tot onze stichting mogen rekenen. Vanuit de provincie kwam een soortgelijk geluid. Redenen te over om de stichting Staten en Stinzen in het leven te roepen.

Er zijn enkele avonden georganiseerd waar wij de eigenaren/beheerders, bewoners of huurders van de staten en stinzen hebben geïnformeerd over onze doelen. Ook hebben we hen gevraagd wat hun ideeën zijn om de stichting verder gestalte te geven. Met nadruk is er op gewezen dat we ons, zeker in de aanvangsfase, moeten richten op marketing, public relations en het bekend maken van dit Friese cultuurhistorisch erfgoed. De staten, landhuizen en de enkele stinzen die we

hebben, kunnen beter onder de aandacht worden gebracht. Het rijke historische verleden vormt daarbij een belangrijk uitgangspunt, maar zeer zeker ook de architectuur, de onmiddellijke omgeving en de rijke stinzenflora.

Twee projecten vragen de volle aandacht van het stichtingsbestuur. Allereerst het project **In alle staten**: de promotie van de historische buitenplaatsen in en rond Leeuwarden. Hiervoor wordt momenteel een eenduidig systeem voorbereid (met een verwijzing naar internet) waarmee bezoekers gemakkelijk kunnen herkennen waar welke state zich bevindt. Ook moet via dit systeem inzichtelijk worden gemaakt wat per state en in de directe omgeving er van te zien is. Met de stateneigenaren/beheerders zijn al twee avonden voor de verdere voorbereiding en uitwerking gehouden. Het andere project is het nader onderzoeken van de toekomstige betekenis van het buiten **Oranjestein** te Oranjewoud.

Als stichting zijn we meteen in het diepe gesprongen. Toch willen we niet teveel taken ineens op ons nemen. Immers, de stichting is jong, de bestuursleden zijn actief, er is nu voldoende administratieve ondersteuning en pas als we het gevoel hebben dat we meer kunnen, zullen we dat zeker doen. Want één ding is zeker: er is veel werk te doen.

Een ander doel is om elkaar goed te informeren. Dat doen we door middel van deze nieuwsbrief, die wij u allen graag zenden. Wij hopen op uw reactie en uw steun, nu en in de toekomst. Laat het behoud en het versterken van het schitterende bezit van onze Friese staten en stinzen ons gezamenlijk doel zijn en blijven.

APPELS EN PEREN

Het zijn appels en peren, die staten en stinzen. Dat wil zeggen dat er wezenlijke verschillen zijn tussen staten en stinzen, het gaat niet enkel om de naam.

In de middeleeuwen bouwde men overwegend huizen van hout. Adellijke families die hun 'have en goed' in die periode

wilden beschermen tegen ongenode indringers bouwden stenen huizen, de stinzen. In middeleeuws Friesland waren deze

RIENK TERPSTRA

huizen in flinke aantallen te vinden, vooral in het noorden en het westen. Voorbeelden zijn torenstinzen (de Schierstins te Veerwoude) of zaalstinzen (Camminghastins en Keimpe-mastins te Leeuwarden).

In de loop van de 16de en 17de eeuw werden de stinzen gesloopt en/of ingrijpend verbouwd. De toren- en zaalstinzen bleven toch vaak nog goed te herkennen. De huizen van voorname geslachten die in deze tijd werden gebouwd worden staten genoemd. De gebouwen vormen samen een goed beeld van adellijk wonen in de 17de eeuw. Er waren er maar liefst ruim 400 in Fryslân. Nu zijn er nog enkele tientallen. Het aantal voorname families is in de periode tussen 1600 en 1800 door uitsterven en verhuizing naar andere delen van het land drastisch teruggelopen. Mede door het verdwijnen van het Friese Hof en de bijbehorende hofhouding, werd in de 18de eeuw een groot deel van de staten gesloopt. Groot Terhorne te Beetgum verdween in 1879, Wiardastate te Goutum in 1882 en Martenastate te Cornjum in 1899.

Er resteren nu nog dertien staten, stinzen en landhuizen in en rond Leeuwarden. Tussen deze staten zijn verschillen in gebruik. Zo is de ene state niet voor publiek toegankelijk en een andere slechts gedeeltelijk. De ene herbergt appartementen (Schatzenburg), de andere een adviesbureau en een

restaurant (Staniastate). Ook zijn er nog staten en andere grote deftige huizen (Dekema State in Jelsum en Heringastate in Marssum) die uitsluitend nog als markante plekken in het landschap en voor recreatief gebruik dienen.

In het geval van Uniastate in Beers is er helemaal niets meer te zien van een state. Het gebouw is gevisualiseerd als 'luchtspiegeling' door staten buizen met daarin het volume van de vroegere state.

Eén ding hebben alle staten gemeen: zij vertegenwoordigen een groot cultuurhistorisch belang. De meeste staten en stinzen zijn voor bezoekers toegankelijk. Zij worden in stand en open gehouden door bijdragen van vele fondsen en overheidssubsidies en met inzet van vele tientallen vrijwilligers. Het streven is om de historie van de staten en stinzen een grotere bekendheid te geven. Voor fietsers en wandelaars wordt het gebied rond de buitenplaatsen steeds aantrekkelijker en natuurlijk ook voor bezoekers van buiten de streek zijn de mooie parken bij Staniastate, de Klinze, Martenastate en het bos van Ypey een bezoek meer dan waard. In de omgeving zijn er horeca- en andere verblijfsgelegenheden -zoals It Weidumerhout met camping- waar velen dankbaar gebruik van maken.

Zoals gezegd zijn de meeste van de dertien staten, stinzen en landhuizen in en rond Leeuwarden te bezichtigen. Bezoekers kunnen door de interieurs dwalen en kennis nemen van de deftige kamers en de rijke collecties aan schilderijen en meubels. Het bijzondere karakter van de staten en stinzen is net zo sterk als die van de dorpskerken, die met de kenmerkende boomwallen verspreid liggen in het Friese landschap. De staten, stinzen en landhuizen roepen verwondering op en zijn dragers van de rijke Friese cultuur.

GROENE PARELS

De omgeving van Leeuwarden is rijk aan fraai aangelegde tuinen. De staten en de omliggende tuinen vormen een onlosmakelijk geheel die we ook als buitenplaatsen aanduiden. Zij vallen op door hun karakteristieke structuur in het landschap. De aanleg van de parken weerspiegelde de

RITA MULDER-RADEZKY

17de eeuw voorzagen die tuinen met hun boomgaard en moestuinen

in de dagelijkse behoeften van de bewoners. De plattegrond was eenvoudig. In de 18de eeuw werden tussen fraaie singels, met het huis als centraal punt, formele tuinen aangelegd. De tuinvakken waren symmetrisch geordend langs een lengte-as. Deze baroktuinen waren monumentaal maar oogden strak. Als reactie hierop ontstond rond 1800 de natuurlijk ogende landschapsstijl.

Deze kenmerkt zich door kronkelende paden, schilderachtige boomgroepen en hoogteverschillen in het terrein. Belangrijk was de aanwezigheid van een vijver. Een combinatie van deze elementen zorgde voor een grote afwisseling in sfeer en aanblik van de tuinen.

Formele tuinen heringericht in landschapsstijl

De formele tuin van Staniastate te Oenkerk werd in de 18de eeuw door de bekende hovenier van het stadhouderlijk hof te Leeuwarden, J.H. Knoop, aangelegd. Zijn collega's V. Pommer en J.G. Semler ontwierpen respectievelijk de aanleg bij Heringastate (het Poptaslot) te Marssum en bij Dekema State te Jelsum. Beide tuinen werden later in de landschapsstijl heringericht, evenals die van Staniastate, De Klinze te Oudkerk, Vijversburg te Tytsjerk, Martenastate te Cornjum en Schatzenburg te Dronrijp. De vermaarde tuinarchitect L.P. Roodbaard kreeg in de eerste helft van de

19de eeuw vele opdrachten van adellijke en patricische families verspreid over de gehele provincie. De door Roodbaard ontworpen tuinen hebben nog steeds de voor de landschappelijke aanleg karakteristieke elementen. Sommige, zoals Staniastate en Vijversburg, bezitten ter verhoging van de romantische sfeer spannende tuinobjecten zoals priëlen, grotten en zelfs een kluzenaarshut.

De tuinen nu

Al deze staten beschikken over een tuinaanleg die in de laatste decennia is gerestaureerd. De meeste zijn vrij toegankelijk, behalve de tuinen van Heringastate en Dekema State, die na het kopen van een toegangsbewijs te betreden zijn. Deze tuinen verkeren in goede staat van onderhoud. Alleen Martenastate wacht nog op een restauratie. Bij Unia-state te Beers ontbreekt een tuinaanleg maar het omgrachte stateterrein ligt er nog gaaf bij. Bij de genoemde staten en ook bij het Âld Slot te Wergea, is een schakering van oorspronkelijk uitheemse planten, de zogenaamde stinzenflora, te vinden. De tuinen rondom Leeuwarden vormen een bijzonder historisch erfgoed. De bezoeker kan in deze groene omgeving tijdens een ontspannende wandeling ervaren hoe de elite van vroeger haar omgeving verfraaide.

Hoewel het hoofdgebouw niet toegankelijk is, trekt Staniastate in Oenkerk met z'n fraai aangelegde tuinen jaarlijks duizenden bezoekers.

Vijf jaar geleden zijn gebouw en tuinaanleg van Dekema State gerestaureerd.

Dekema State
Dekemawei 5
9057 LC Jelsum
mw. J. Hoogendam
tel. 058-257 00 20
dekemastate@zonnet.nl
www.dekemastate.nl

Martenastate
p/a Ljipstrjitte 1
9051 AR Stiens
dhr. Braammeijer
tel. 058-257 66 66
info@leeuwarderadeel.nl

Uniaestate
Tsjerkepaed 3
9025 BM Bears
P. van Gunst
tel. 058-251 92 63
uniastate@hetnet.nl
www.uniastate.nl

Stadhouderlijk Hof
Hofplein 29
8911 HJ Leeuwarden
dhr. en mw. Klemkerk
tel. 058-216 21 80
info@stadhouderlijkhof.nl
www.stadhouderlijkhof.nl

De Schierstins
Hoofdstraat 1
9269 SW Veenwouden
tel. 0511-47 29 37
info@schierstins.nl
www.schierstins.nl

Heringastate - Poptaslot
Slotleane 1, Marssum
dhr. G.J. Sandberg
postadres: Hegedyk 11
9034 XD Marssum
tel. 058-254 12 31
rentmeester@poptaslot.nl

Schatzenburg
p/a dhr. W. Poerink
2e Hogeweg 48
3701 AZ Zeist

Vijversburg
p/a dhr. J. Mulder
Pater Doesburgloane 4
9251 PK Burgum
tel. 0511-46 49 62

De Klinze
Van Sminiweg 32-36
9064 KC Aldtsjerk
dhr. Snijder
tel. 058-256 10 50
info@klinze.nl
www.klinze.nl

Staniastate
Rengerswei 98b
9062 EJ Oenkerk
dhr. M. van der Velde
tel. 058-256 28 11
info@staniastate.nl
www.staniastate.nl

't Âld Slot
Âld Slotwei 1-5
9005 NK Wergea
dhr. en mw. Dijkstra
tel. 058-255 31 52

Eysingahuis
Fries Museum
Turfmarkt 11
8911 KS Leeuwarden
tel. 058-255 55 00
www.friesmuseum.nl

Prinsessehof
Grote Kerkstraat 11
8911 DZ Leeuwarden
mw. K. Wijlens
tel. 058-294 89 58
info@prinsessehof.nl
www.prinsessehof.nl

De stichting Staten en Stinzen heeft als doel de bekendheid van de staten en landhuizen rond Leeuwarden te vergroten en het bezoek te bevorderen. Daarnaast wordt gestreefd naar een klimaat waarin behoud en beheer vanzelfsprekend is.

In het project 'In Alle Staten' werkt de stichting samen met de eigenaren/beheerders om deze doelen te verwezenlijken.

Stichting Staten en Stinzen. Postbus 137 8900 AC Leeuwarden, telefoon 058 - 266 66 17, e-mail info@statenstinzen.nl

Redactie nieuwsbrief: Rita Mulder-Radetzky, Tom Sandijck en Rienk Terpstra. Ontwerp Invorm.

Fotografie: Rienk Terpstra, Johan van der Veer en Aerophoto Eelde. Basiskaart voorzijde: Versloot kartografie.

Werk aan de winkel

Wat zijn de voornaamste doelstellingen van de stichting en wat moet er dan gebeuren? Op 29 november heeft het bestuur verslag gedaan over haar werk in dit eerste bestaansjaar en haar goede voornemens voor 2006 gepresenteerd in het sfeervolle Staniastate. Alles moet groeien, maar de twee

lijnen die de stichting wil volgen ontwikkelen zich duidelijk. Wat betreft de doelstelling 'behoud' is moeilijk een panklaar

recept te geven. Veel hangt af van de inbreng van de bestuursleden en, niet te onderschatten, van het netwerk dat deze bestuursleden moet informeren over situaties waarin ondersteuning wenselijk is. Bij deze dus ook een oproep aan de lezers om ons opmerkzaam te maken op problemen die zich voordoen rondom de staten. Daarnaast kan het bijvoorbeeld ook gaan om een archeologisch interessante plek waar ooit een state heeft gestaan.

Dan onze doelstelling om meer publieke bekendheid te geven aan dit Friese erfgoed.

Allereerst moesten we daarvoor natuurlijk geld zien te krijgen. Tot het najaar had de stichting nog geen stuiver in haar sigarenkistje en waren we eigenlijk 'waarmmielridders'. Vergaderplek en ondersteuning vanuit het steunpunt Monumentenzorg (of vergaderen op een state, wat een voorrecht!) en eigen postzegels plakken. Wat een luxe dus dat er nu subsidies zijn van de Provincie Fryslân en het Bestuurlijk Overleg Stadsgewest Leeuwarden (BOSL). Op deze plaats dank aan onze subsidieverstrekkers en aan het Monumentensteunpunt. De opgebouwde goede samenwerking met de laatste beschouwen wij als een continue basis voor het werk van de stichting.

Over ons startproject 'In alle staten', op grond waarvan de subsidies zijn verleend, leest u elders meer. In een volgende nieuwsbrief hopen wij u te informeren over het voorstel om een wandelnetwerk tussen de staten te ontwikkelen, met als middelpunt het Prinsessehof in Leeuwarden. Onze eerste insteek zal het herstel van de kerkepadroute naar Dekema State zijn.

Als laatste wapenfeit noemen we het ontwikkelen van een huisstijl, zie het voor u liggende resultaat. Geen geringe opgave kan ik u verzekeren, maar wij menen met het silhouet van de karakteristieke poort in het logo het 'staten en stinzengevoel' herkenbaar weer te geven.

De wens vanuit het bestuur om daarbij de relatie met stinzenflora ook tot uitdrukking te laten komen vindt u terug in de blaadjes onder de poort. Met enige goede wil ziet u daar in een mooi compromis tussen de gele anemoon en de knikende vogelmelk!

Inmiddels is ook de basis voor de website gelegd met de registratie van de domeinnaam www.statenstinzen.nl.

Het kan niet genoeg benadrukt worden dat het bestuur afhankelijk is van de kennis en inbreng van de direct betrokkenen. Op het e-mailadres info@statenstinzen.nl zijn uw suggesties van harte welkom. Ook in het nieuwe jaar, waarvan we hopen dat het voor ons allen een goed jaar mag zijn.

